

fel a szerző a leszerelés kérdésének a Varsói Szerződés államai politikai tevékenységében betöltött szerepét, külön kiemelve a lengyel leszerelési indítványokat. Ezekkel a következő csoportosításokban foglalkozik: az általános és teljes leszerelésre vonatkozó, az atomfegyver-kísérletek betiltására irányuló, az atomfegyverek továbbterjedésének megakadályozását célzó, a tömegpusztító fegyverek alkalmazásának korlátozását lehetővé tevő, az európai atomfegyvermentes övezetek megteremtését célzó, a stratégiai fegyverek csökkentésére és korlátozására irányuló, az európai atomfegyverek korlátozását eredményező, a közép-európai fegyveres erők és fegyverek csökkentését célzó szocialista koalíciós kezdeményezések. Végig kiemelten hangsúlyozza a Szovjetunió meghatározó szerepét a Varsói Szerződés államának leszerelési politikájában.

További alfejezet foglalkozik a német kérdéssel. Az előzmények részletes bemutatását követően terjedelmes elemzés mutatja be azt a folyamatot, amelynek eredményeként az NSZK normalizálta a Varsói Szerződés tagállamaihoz fűződő kapcsolatát.

Egy további alfejezet a szocialista védelmi közösség államainak a helyi fegyveres konfliktusok megszüntetése érdekében kifejtett harminc esztendő tevékenységéről szól. Külön hangsúllyal szerepel ebben a vietnami háborúval és a közel-keleti válságsorozattal kapcsolatos koalíciós politika, Lengyelország kimagasló szerepe, lengyel katonai kontingenseknek ENSZ-erökként való alkalmazása.

A negyedik fejezet a Lengyel Néphadsereggel, mint a koalíciós védelmi rendszer láncszemével foglalkozik. Bemutatja, milyen helyet foglal el a Lengyel Haderő a Varsói Szerződés egyesített fegyveres erői között, milyen fejlesztési fázisokon ment át az elmúlt harminc évben.

Önálló kérdésként elemzi e fejezeten belül

a szerző a Varsói Szerződés tagállamainak hadseregei közötti szövetségi együttműködés alapelveit, irányait és formáit. Kiemelten szól a védelmi erőfeszítések koordinálásáról, továbbá az ideológiai-politikai területen, a hadtudomány és a haditechnika területén, valamint a katonai káderek képzése területén megvalósuló szoros együttműködésről.

Külön alfejezet tárgyalja az Egyesült Fegyveres Erők hadgyakorlatait, mint a koalíciós Lengyel Néphadsereg harci kiképzésének legmagasabb formáját. Megelevenednek a szövetségi együttműködés e nagyszerű próbatételei az 1961-es „Októberi vihar” fedőnevű törzsvezetési gyakorlattól az 1984-es „Fegyverbarátság” fedőnevű komplex hadgyakorlatig.

Az ötödik, a zárófejezet „A Varsói Szerződés — Lengyelország biztonságának garanciája” címmel összegzi az elmúlt harminc év fejlődésének fő tanulságait. Ezek között méltán hangsúlyozza kiemelten Adam Marcinkowski, milyen szerepet játszik a Varsói Szerződés a béke megőrzésében, az európai szocialista országok és közöttük a Lengyel Népköztársaság függetlenségének megőrzésében, mennyire a szocialista koalíció tagállamai biztonságának garanciája a katonai területen is megvalósított szoros szövetségi együttműködés.

Összefoglalásként csak azt hangsúlyozhatjuk, fontos munkát bocsátott útjára a szerző, jelentős alkotással gazdagította a lengyel, sőt az egyetemes hadtörténelmi irodalmat. Együttal, a testvéri lengyel nép sorsa iránt mindig meglévő különös magyar érdeklődésre is tekintettel, talán felvethetjük, hogy a koalíciós testvérhadsereg jobb megismerésére törekvés indokoltá tenné Adam Marcinkowski munkájának szélesebb körben való ismertetését, azaz a magyar nyelvű kiadását.

Z. J.

VOENNO-ISZTORICESZKIJ ZSURNAL (Szovjetunió) 1985., 7—12. sz.

A folyóirat 7. száma közli annak a tudományos ülésnek az anyagát, amelyet a nagy honvédő háborúban aratott győzelem 40. évfordulója alkalmából tartottak, nevezetesen a referátumot és 11 korreferátumot. Ezek közül a referátummal foglalkozunk részletesebben, amelyet *V. I. Petrov* tartott „A szovjet fegyveres erők döntő szerepe a fasiszta Németország szétzúzásában” címmel (1985. 7. sz. 12—21. oldal).

A második világháború az emberiség történetének legnagyobb, legpusztítóbb és legvéresebb háborúja volt. Fegyveres harcok folytak

Európában, Ázsiában és Afrikában, 40 ország területén, a tengerek és óceánok végtelen vizein. A harcoló országok hadseregeibe több mint 110 millió embert mozgósítottak.

A fasiszta szövetséggel folytatott harc központja 1941 nyaratól a szovjet—német arcvonal volt. Ha megfelelően értékeljük is az antifasiszta koalíció népeinek helytállását, sok ország antifasiszta ellenállási mozgalmát, akkor is történelmi igazság, hogy a szovjet nép zárta el a fasiszta Németország világhatalom felé vezető útját. Németország, amikor a Szovjetunió elleni támadásra készült, Európa országai-

ban hatalmas mennyiségű fegyvert, stratégiai nyersanyagot zsákmányolt, fémipari és hadiüzemeket foglalt el. A németek kezébe került 180 francia, belga, holland, angol, norvég és csehszlovák hadosztály fegyverzete. Csupán Franciaországban 4930 páncélost és páncélos szállító járművet, 3000 repülőgépet zsákmányoltak. A németek által elfoglalt 11 ország csaknem 6500 üzeme a Wehrmacht számára termelt.

A Szovjetunió elleni támadáshoz a fasiszta Németország a hadtörténelemben korábban nem ismert támadó haderőt összpontosított, amely a következőkből állt: 190 hadosztály, 47 200 löveg és aknavető, 4300 páncélos, kb. 5000 repülőgép. Ez azt jelenti, hogy a német hadrakelt sereg személyi állományának 77%-a, csaknem az összes páncélos és gépesített hadosztályok, az egész légi erő részt vett a támadásban. Az ellenség személyi állománya tekintetében 1,9-szeres, harckocsikban 1,5-szörös, lövegekben 1,2-szeres, repülőgépekben több mint 2,3-szoros túlerőben volt azokkal a nyugati katonai körzetekkel szemben, amelyekre az első csapás irányult. Egyes irányokban három-négyszeres volt a fölény, a főirányban, a „Közép” hadseregcsoport élén, 4 szovjet hadosztállyal szemben 15 ellenséges hadosztály támadott. Ugyanakkor Norvégia, Dánia, Hollandia, Belgium és Franciaország területén csupán 47 német hadosztály volt, amelyek semmiféle harctevékenységet nem folytattak, hanem a keleti front sajátos tartalékát képezték.

A háború történetében a kezdeti szakasz volt a legnehezebb. A nagyarányú erőfeszítések következtében a hadászati arcvonal július közepére stabilizálódott, az ellenség kb. 100 ezer embert veszített, valamint a támadásban részt vett harckocsijainak felét és 1248 repülőgépet. Július végére a szárazföldi csapatok vesztesége több mint 213 ezer fő volt. Hamarosan bebizonyosodott, hogy a „villámháború” eszméje téves.

1941. október elsejére az ellenség 1,8 millió embert, 1700 páncélost, több mint 14 ezer löveget és aknavetőt, kb. 1390 repülőgépet összpontosított Moszkva elfoglalásához. Ez a hadsereg azonban felmorzsolódott, kivérzett és a sikeres szovjet ellentámadás szétoszlatta a német hadsereg legyőzhetetlenségéről keltett mítoszokat. A moszkvai csata befejezésének időpontjáig a németek több mint 1,5 millió embert veszítettek, ötször többet, mint 1939—1941 között Lengyelországban, Nyugat- és Észak-Európában és a Balkánon.

1942 nyarán Németország, kihasználva a második front hiányát, ismét hatalmas támadást indított. A katonai-politikai események központja a sztálingrádi csata lett, amely több mint 6 hónapig tartott, egyes szakaszaiban a két fél részéről több mint 2 millió ember, 26 ezer löveg és aknavető, több mint 2000 páncélos és rohamlöveg és 2000 repülőgép vett részt. A csata folyamán az ellenség 1,5 millió

embert veszített halottakban, sebesültekben és foglyokban.

A sztálingrádi csatát nyugaton gyakran az észak-afrikai csatával hasonlítják össze. A németek azonban a sztálingrádi csatában 30-szor nagyobb veszteségeket szenvedtek, mint El-Alamein-nél. Ezen kívül repedések keletkeztek a fasiszta koalíción.

1943 nyarára a Szovjetunió katonai-politikai helyzete még inkább megerősödött. A kurszki csatában a németek több mint 500 ezer embert, 3000 löveget, 1500 páncélost, több mint 3700 repülőgépet veszítettek. A német vezetés kénytelen volt az egész fronton hadászati védelembe átmenni. A németek nagy erőinek szétzúzása kedvező feltételeket teremtett az olaszországi partraszálláshoz.

Az 1944-es hadműveletekben csaknem a Szovjetunió egész területe felszabadult a fasiszta megszállás alól. A szövetségesek is belátták, hogy nem húzhatják tovább a második front megnyitását. Az angol—amerikai parancsnokság nem sietett kihasználni a kedvező helyzetet. A németek mind újabb erőket irányíthattak át a keleti arcvonalra.

1945-re a szovjet fegyveres erők azt a feladatot kapták, hogy fejezzék be a fasiszta fegyveres erők szétzúzását, ami meg is történt.

A honvédó háború alatt a szovjet fegyveres erők szétzúztak 507 német és 100 velük szövetséges hadosztályt, 3,5-ször többet, mint a háború összes többi frontján. A szovjet—német arcvonalon a németek 10 millió ember veszítettek halottakban, sebesültekben és foglyokban az egész 13,6 millió veszteségükből. Itt semmisült meg a Wehrmacht haditechnikájának alapvető része: több mint 70 ezer (több mint 75%) repülőgép, kb. 50 ezer (kb. 75%) páncélos és rohamlöveg, 167 ezer (74%) löveg, több mint 2500 hadihajó, szállítóhajó. Mindez a Szovjetunióknak hatalmas áldozatokba került: több mint 20 millió állampolgárát veszítette el.

A szovjet—német arcvonalon a fegyveres harc rendkívül intenzív volt. Az 1418 háborús nappól aktív harcokban telt el 1320 nap. Észak-Afrikában pl. 1068 nappól csak 309 nap alatt, Olaszországban 663 nappól csak 492 nap alatt folytak harci események.

A történelemben példátlanok voltak a katonai események térbeli méretei is. Az első napokban az arcvonal 4000 km hosszú volt. 1942 őszére viszont elérte a 6000 km-t. Ez 4-szer hosszabb mint az észak-afrikai, olaszországi és nyugat-európai arcvonal együttesen. A szovjet hadsereg Sztálingrádtól Bécsig és Berlinig több mint 2500 km-t tett meg harcolva, miközben felszabadított 1,9 millió km² szovjet és 1 millió km² kelet-európai területet.

Az utóbbi időben az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában túlértékelik a második front jelentőségét. Ez kétségtelenül változtatott az erőviszonyokon, de nem változtatott azon a tényen, hogy a szovjet—német arcvonal maradt a döntő arcvonal. 1944 júniusában a szovjet hadsereg ellen harcolt 181,5 né-

met és 58 vele szövetséges hadosztály, a szövetségesek ellen 81,5 német hadosztály; az 1945-ös döntő hadjárat előtt a szovjet csapatok ellen 179 német és 16 csatló hadosztály, a nyugatiak ellen 107 német hadosztály.

Gyakran túlértékelik a lend-lease keretében kapott segítséget is. Ezek a szállítások azonban csak a hazai ipari termelés 4%-át tették ki, miközben a Szovjetunió is szállított 300 ezer tonna krómércet és 32 ezer tonna mangánércet, sok platinát és búzát a szövetségeseknek.

A szovjet fegyveres erők 1941 és 1945 között több mint 50 frontosoport-méretű, kb. 250 front-méretű hadműveletet, ezernyi kisebb nagyságrendű harctevékenységet hajtottak végre.

A 8. szám más cikkek mellett 7 tanulmányt közöl, amelyek a Japán felett aratott győzelem 40. évfordulója alkalmából a mandzsúriai hadműveletet elemzik. Ezek közül *Z. M. Tretjak*: „A Kvantung-hadsereg szétzúzása a Távol-Keleten” c. (1985. 8. sz. 9—19. oldal) írását ismertetjük.

1945 május elején a fasiszta Németország feltétel nélkül kapitulált, Európában befejeződött a háború. A délkelet-ázsiai országokban, a Távol-Keleten, a Csendes-óceán medencéjében azonban a háború folytatódott. A Szovjetunió belépése a Japán elleni háborúba nemcsak szövetségesi kötelezettség volt, hanem összhangban volt a Szovjetunió állami érdekeivel is. Kína északkeleti tartományait és Koreát a japánok felvonulási területté változtatták, a Szovjetunió és Mongólia határán helyezkedett el a milliós Kvantung-hadsereg, amely 1945 augusztusában a következőkből állt: 2 front, 2 önálló hadsereg (24 gyaloghadosztály, 9 vegyes dandár, 2 pánccelosdandár, 1 kamikaze-dandár) a 2. légi hadsereg és egy folyami flottilla. Más egységekkel együtt itt állomásozott 1 millió ember, 1215 pánccelos, 6640 löveg és aknavető, 1907 repülőgép, 26 folyami hajó. Ezen kívül itt voltak a mandzsukói és a belső-mongóliai csendőr-, rendőr- és vasúti csapatok. A szovjet és a mongol határ mentén volt 17 megerősített körzet kb. 800 km hosszúságban és több mint 4500 erőd.

A Kvantung-hadsereg szétzúzása, valamint Mandzsúria és Észak-Korea felszabadítására a Legfelsőbb Főparancsnokság három frontot hozott létre, a Bajkálontúli Frontot, az 1. s a 2. Távolkeleti Frontot. A hadműveletbe bevonták a Csendes-óceáni Flottát és az Amuri Flottillát.

A szovjet és a mongol csapatok a következő erőkkel rendelkeztek: 1,5 millió ember, több mint 26 ezer löveg és aknavető (a léghárító ágyúk nélkül), kb. 5300 harcokcsi és önjáró löveg, 5200 repülőgép (a Csendes-óceáni Flotta és a légvédelem repülőivel együtt).

A mandzsúriai hadászati hadművelet alap gondolata az volt, hogy a Mongol Népköztársaság és a Tenger mellék területéről egyidejű-

leg két, Mandzsúria közepe felé összetartó főcsapást mérnek, és ehhez járul még néhány kiegészítő csapás. A Kvantung-hadsereget bekerítik, részekre szabadalják és részenként megsemmisítik. A két főcsapást a Bajkálontúli és az 1. Távolkeleti Frontra osztották ki, ezért itt összpontosították a csapásmérő erők 60—70 százalékát.

A Bajkálontúli Front parancsnoka R. J. Malinovszkij marsall volt, az 1. Távolkeleti Fronté K. A. Mereckov marsall, a 2.-é M. A. Purkajev hadseregtábornok. Létrehozták a Szovjet Csapatok Távolkeleti Főparancsnokságát is. A főparancsnok A. M. Vasziljevskij marsall lett.

1945. augusztus 8-án közölték a moszkvai japán követtel, hogy a következő naptól kezdve a Szovjetunió hadban áll Japánnal. Augusztus 9-re virradó éjjel a három szovjet front csapatai támadásba mentek át, átkeltek az Amuron, az Usszurin és az Argunyon.

Mivel a Bajkálontúli Fronttal szemben nem volt megerősített védelem, a támadás tűzérségi és légi előkészítés nélkül kezdődött és már az első napon jelentős sikert ért el. A 6. harcokcsi-hadsereg két nap alatt 300 km-t nyomult előre.

Az 1. Távolkeleti Front elkéseredett ellenállásba ütközött a megerősített körzetekben. Négy nap alatt sikerült áttörni a védelmet és augusztus 14-re nyomultak be 120-150 km-re Mandzsúria belseje felé.

A 2. Távolkeleti Front csapatai 9-én és 10-én az Amuri Flottilla támogatásával átkeltek az Amuron, 14-re 50—200 km-t nyomultak előre.

Az elért sikerek alapján a Távolkeleti Főparancsnokság úgy határozott, hogy megkezdi Dél-Szahalin és a Kurili-szigetek elfoglalását. A dél-szahalini hadművelet augusztus 11-én kezdődött és augusztus 25-én ért véget, a kurili deszanthadművelet pedig augusztus 18-án kezdődött és szeptember 1-én fejeződött be.

A szovjet csapatok 24 nap alatt, 5000 km-es arcvonalon támadva, a Csendes-óceáni Flotta és az Amuri Flottilla közreműködésével, szétverték a Kvantung-hadsereget. 200—800 km-t nyomultak előre, felszabadították Észak-kelet Kínát, Észak-Koreát, Dél-Szahalint és a Kurili-szigeteket.

Szeptember 2-án Japán aláírta a feltétel nélküli kapitulációt. Ezzel a második világháború befejeződött.

A Szovjetunió visszaszerezte a korábban tőle elvett területeket, jelentősen megerősítette határainak biztonságát, a flotta pedig kijáratot kapott a Csendes-óceánra.

A továbbiakban a szerző katonai szempontból elemzi részletesen a hadműveletet.

A folyóirat az utóbbi évek folyamán többször foglalkozott a nagy, „klasszikus” partizán-területek harcainak tevékenységével, de nem közölt cikket a kisebb jelentőségű irányokról. Ezért hézagpótlónak tekinthető. *A Sz. Knyazkov*: „A partizánok tevékenysége a Karéliei

Front övezetében a nagy honvédő háború idején” c. (1985. 9. sz. 36—42. oldal) írása. A karéliei partizánok harctevékenységére a partizánharc általános vonásai voltak a jellemzőek, de ugyanakkor voltak sajátos vonásai is. A karéliei és sarkvidéki partizánharc bonyolult természeti-időjárás körülmények között folyt, rendkívül ritkán lakott területeken. Karélia megszállt területein alig 80 ezer lakos maradt, akiknek többségét a finnekkoncentrációs táborokba zárták. Ezek a területek a partizánosztagok nem számíthattak feltöltésre a helyi lakosság köréből, és nem számíthattak élelmiszerellátásra sem. Ezért a bázisaikat kénytelenek voltak a köztársaság meg nem szállt területein kiépíteni, az arcvonal közelében, innen hajtottak végre meneteket az ellenség hátába, majd visszatértek a bázisaikra. Az osztagok gyakran 300—500 km-es, sőt ennél hosszabb meneteket hajtottak végre, amelyek folyamán minden harcos vitte a fegyverét, a lőszert, gyakran 30—40 napra való élelmet, összesen 40 kg mennyiségben. Bonyolult feladat volt a sebesültek és betegek visszaszállítása. A Karél—Finn SzSZK KP Központi Bizottsága, abból a célból, hogy biztosítsa az egységes vezetést, 1941. augusztus 11-én kinevezte M. J. Iszakovot, a köztársaság Népbiztosok Tanácsa elnökének helyettesét a partizánosztagok parancsnokává, s ezzel egyidejűleg létrehozta a partizánmozgalom köztársasági törzsét. Ez volt az első ilyen törzs a háború idején.

A karéliei partizánosztagok soraiba a murmanszki, arhangelszki területéről, Leningrádból, sőt távoli nemzetiségű területekről is érkeztek harcosok, csaknem 30 nemzetiségű fia. 1941. augusztus végére Karéliában már 15 osztag működött, 1771 harcosal.

1942. május 30-án a vezetés egységesítése céljából a Főhadiszállás mellett létrehozták a partizánmozgalom központi törzsét, a Karéliei Fronton pedig a front törzsét. 1942. július 1-től az összes partizánosztagok katonai ellátást kaptak, ami lényegesen javította a fegyverekkel, különösen automata fegyverekkel való ellátásukat.

Jelentős lépések történtek a rádiókapcsolatok javítása terén. Minden harcfelelőre induló osztag rendelkezett rádióval és két tapasztalt rádióossal, ami lehetővé tette az operatív irányítást.

Az osztagok személyi állománya csak 1—2 menetszakaszra kapta meg a feladatot. A menet célját és vonalát titokban tartották, ezt csak az osztag parancsnokai ismerték. Az osztagok menetszervezésénél kerülték a sablonokat.

A meneteket rendszerint éjjel hajtották végre, ismeretlen ösvényeken, él- és hátbiztosítással és felderítéssel. Télen, amikor az osztag útvonalát elárulták a sýnyomok, azokat elaknásították, az útirányt pedig gyakran változtatták. A pihenőket nappal tartották, nehezen áttekinthető helyeken.

A karéliei partizánok tevékenységének jelentős eseményei az 1941. decemberében alakult 1. partizándandár harcai. A dandár az egyik jelentős menetet 1942. nyarán hajtotta végre az ellenség hátában. A menetben 6 osztag vett részt, 648 emberrel. 57 napig tevékenykedtek az ellenség hátában, ezalatt megtegytek 650 km-t, 26 összeütközésben vettek részt, megsemmisítettek 750, megsebesítettek 1200 ellenséges katonát és tisztet. A legelkeseredettebb harcok július 30—31-én zajlottak le, amikor két zászlóalj egy magaslaton bekerítette a dandárt. A négy sebesülést szenvedett Grigorjev parancsnok haláláig vezette a harcot. A dandár Arisztov komisszár parancsnoksága alatt kitört a bekerítésből és visszatért az arcvonal mögé. Mindazonáltal e példa azt mutatta, hogy a karéliei és sarkvidéki körülményeknek jobban megfelel az osztagok tevékenysége. A dandárt feloszlatták.

A partizánok tevékenységétől megrémült német és finn parancsnokság megerősítette a háttérország védelmét. Azokon a helyeken, ahol lehetőség volt az arcvonalon való átkelésre, támpontokat hoztak létre, aknamezőket telepítettek, akadályokat, drótkadályokat építettek, erősítették a figyelést. A levegőben a repülőgépek rendszeresen járőröztek. A fontosabb vasútvonalak mentén erős helyőrségeket telepítettek, az utak mentén 250 m-es sávban kiirtották az erdőt. Az autók csak oszlopokban mozogtak, erős fedezet mellett, a vonatok pedig csak páncélvonatok kíséretében. A partizánokkal folytatandó harcra külön alakulatokat hoztak létre.

1943. nyarán a parancsnokság értékelte a fasiszták ellenintézkedéseit és határozatot hozott, hogy a tevékenységet kiterjeszti Finnország területére, ahol az ellenség kevésbé várt csapásokat és nem volt felkészülve. 18 osztagból 11 mélységi meneteket kezdett végrehajtani, különösen Észak-Finnország területén.

1944-ben a partizánokat bevonták a front hadműveleteibe is, pl. a szvirszk-petrozavodszki hadműveletbe. A nyári harcok 3 hónapja alatt Karélia és a Sarkvidék partizánjai kisiklaltak 17 katonai szerelvényt, megsemmisítettek 306 vagont, sok fegyvert és lőszert.

1944. szeptemberének elején Finnország kilépett a háborúból. 5-én a Karéliei Front beszüntette a harcot a finnekkel, a partizánok parancsot kaptak, hogy vonuljanak vissza az arcvonal mögé. Szeptember 12-én az osztagok a bázisaikon voltak, ahol a front határozata szerint 15-én Karélia és a Sarkvidék osztagait feloszlatták, a partizánok nagy része a hadsereg soraiban folytatta a harcot.

A karéliei partizánharcok 38 hónapig tartottak. Ezalatt nagy károkat okoztak az ellenségnek: szétzúztak 53 helyőrséget, kisiklaltak 31 katonai szerelvényt, felrobbantottak 151 vasúti és közúti hidat, megsemmisítettek 314 gépkocsit, rengeteg hadianyagot zsákmányol-

tak, megölték vagy megsebesítettek több ezer ellenséges katonát és tisztet.

A baráti hadseregek együttműködésének történetét tekinti át *A. M. Majorov*: „A Szovjetunió internacionalista segítsége a szövetséges országok baráti hadseregeinek kialakításához és fejlesztéséhez” c. (1985. 10. sz. 58—62. oldal) tanulmánya. A szovjet népek internacionalista szolidaritásának ereje világosan megmutatkozott a második világháború éveiben. A hitleristákra mért csapások ellenállásra lelkesítették Európa leigázott népeit. A szovjet fegyveres erők aktív részvétele a közép- és kelet-európai országok felszabadításában megszabadította ezeket a népeket a fasiszta elnyomástól és jelentősen meggyorsította a háború befejezését Európában.

A Szovjetunió határozottan támogatta a népek nemzeti-felszabadító harcát és sokoldalú segítséget nyújtott nekik. A háború alatt a Szovjetunió segítségével hoztak létre, fegyvereztek fel és képezték ki 19 gyalogos, 5 tüzér- és 5 repülőhadosztályt, 6 gyalogos és légi deszant-, 8 harcokcsi- és gépesített lövész, 5 műszaki-utász, 12 tüzér- és aknavető dandárt és sok más alakulatot. Ezeknek az alakulatoknak a létszáma a háború végére elérte az 555 ezer főt. Felfegyverzésükhöz a Szovjetunió 16 500 löveget és aknavetőt, több mint 1100 harcokcsit és önjáró löveget, több mint 2300 repülőgépet és más harci technikát adott.

A szovjet katonai parancsnokság nagy segítséget nyújtott a szakemberek képzésben is. Több katonai-oktatási intézményben speciális csoportokat hoztak létre, ahol lengyel, csehszlovák és román katonák tanultak. A Lengyel Hadseregben a háború végén kb. 19 ezer szovjet tábornok és tiszt szolgált, valamint több mint 13 ezer alacsonyabb beosztású tiszt és közlegény, mind a műszaki csapatok szakemberei.

A háború menetében született meg a szovjet fegyveres erőknek, valamint Közép- és Délkelet-Európa népeinek fegyverbarátsága. Sokkal járult hozzá ehhez a jugoszláv nép és népi felszabadító hadserege, aztán a Lengyel Hadsereg és csehszlovák csapatok vettek részt hazájuk felszabadításában. A háború befejező szakaszában harcba léptek Bulgária és Románia hadseregei, Magyarország csapatai.

A szövetséges hadseregek katonai együttműködése a kölcsönös bizalmon, a nemzeti hagyományok tiszteletben tartásán alapult.

A háború után a szocialista építés útjára lépett testvéri népek katonai szövetsége tovább fejlődött és erősödött. A háború utáni első évtizedben az együttműködés kétoldalú, barátságai, együttműködési és kölcsönös segítségnyújtási szerződéseken alapult.

Ezeknek az országoknak a társadalmi átalakulása éles belső harcok, és az imperialista országok, elsősorban az Egyesült Államok részéről megmutatkozó állandó nyomás és beavatkozások közepette ment végbe. A részükről

történő olyan kísérletek, hogy a nemzeti hadseregeket ellenforradalmi fordulathoz használják fel, szükségessé tették a forradalom és a szocializmus eszméitől áthatott igazi néphadseregek létrehozását.

A Szovjetunióval való katonai-politikai együttműködés több vonalon folyt.

A felszabadított országokban ideiglenesen tartózkodó szovjet csapatok, különösen a háború utáni első években, megbízhatóan védelmezték ezeket az országokat az imperialista országok részéről bekövetkező esetleges intervenció ellen.

A Szovjetunió sokoldalú segítséget nyújtott az újtípusú, valóban népi hadseregek kiépítéséhez. A legújabb típusú fegyvereket és technikát szállította részükre. A kormányok kérésére tanácsadókat és szakembereket küldött ezekbe az országokba.

A katonai-politikai együttműködés fejlődésének menetében alakultak ki a szocializmus kollektív védelmének az alapjai.

Az 1940-es évek végén, az 1950-es évek elején az imperializmus agresszivitása tovább növekedett. 1949-ben létrehozták a NATO-t, erősödött a fegyverkezési verseny. Szükség volt a kollektív védelem erősítésére: 1955-ben létrejött a Varsói Szerződés. A Szovjetunió és a szocialista országok és hadseregek közötti együttműködésben fontos helyet foglal el a haditechnikai és katonai-gazdasági együttműködés. A szövetséges hadseregek technikai ellátásában természetesen a Szovjetunióé a vezető szerep, amely hatalmas katonai-gazdasági és tudományos-technikai potenciállal rendelkezik. Az övé a szocialista védelmi szövetség rakéta-magfegyver felszerelése, az imperialista agresszív visszatartásának legbiztosabb eszköze.

Állandóan fejlődik az együttműködés a hadászati és harcászati felkészülés terén. A szövetséges hadseregek közös hadászati-hadművelési és hadművelési-harcászati gyakorlatokat tartanak.

Szoros az együttműködés a hadtudomány területén is. A hadtudomány és a hadművészet fejlesztése terén elsősorban arra törekszenek, hogy egységes nézeteket alakítsanak ki a fegyveres harc jellegére és módszereire vonatkozóan. A tisztikar felkészítése zömmel az országok oktatási intézményeiben folyik, de a Szovjetunió továbbra is támogatást nyújt ezen a téren.

V. K. Babics: „A szárazföldi csapatok közvetlen légi támogatása (A helyi háborúk tapasztalatai alapján)” c. tanulmánya (1985. 11. sz. 53—59. oldal) a második világháború utáni időszak tapasztalatait gyűjti össze. A módszereknek, az együttműködési formáknak minden tárgyalta háborúban voltak sajátos vonásaik.

A koreai háborúban (1950—1953) a szárazföldi csapatoknak a közvetlen légi támogatást főként a vadászbombázók nyújtották, amelyek a világháború után jelentek meg az Egye-

sült Államok légierőjében. A háború kezdete előtt két csoport F—80-as Japánban, egy pedig a Fülöp-szigeteken állomásozott.

Az amerikaiak bevallása szerint a repülő-mélyzet nem volt felkészülve ennek a feladatnak az elvégzésére. Korábban jól ismert bázisok közötti rövidebb útvonalakon repültek, teljes rádiókapcsolat mellett. Most hosszú, ismeretlen távon kellett repülni, rádióirányítás nélkül. A fegyverek, különösen a rakétafegyverek kezelését nem gyakorolták be eléggé. A nagy távolság miatt későn tudtak reagálni a hívásra, s lerepülve ezt a nagy távot, már csak kevés ideig tudtak a cél fölött tartózkodni. A nagy sebesség miatt nehéz volt megtalálni a kis célokat, különösen az arevonal dinamikus mozgása mellett. Ezért kiépítettek 18 irányító pontot, amelyek a repülőgépeket rávezették a célra.

Az amerikai légierő új fegyvereket alkalmazott a harcokcsik ellen, a 75, 127 és 155 mm-es reaktív tölteteket. Az utóbbi 280 mm-es páncélzatot is átütött. Harci körülmények között először alkalmazták napalm-bombát, amely 24 m becsapódási távolságról semmisítette meg a harcokcsit. Az igénybevétel igen nagy volt. A rossz kiképzés miatt előfordult, hogy a bombákat saját állásaikra dobták. Igen magas volt a veszteségi arány is. A veszteségek csökkentése és a támogatás hatékonysága céljából az F—80-asok újabb, jobb navigációs és célzóberendezéssel ellátott változatait hozták létre.

A háború befejezéséig az Egyesült Államok Távkeleti övezetének és az 5 légi hadseregének alárendeltségében lévő vadászbombázók 352 023 harci felszállást hajtottak végre, ami az összes repülések kb. egyharmada, de ők szenvedték el a légierő veszteségeinek felét. Hiába volt a nagy sebesség, a nagy magasság, amelynek döntő változást kellett volna hozni. A földi támogatáshoz alacsonyra kellett ereszkedni és lassan kellett repülni, hogy meg tudják találni és támadni tudják a földi célokat.

A vietnami háborúban (1964—1973) a közvetlen támogatás szervezése és végrehajtása tovább fejlődött. Erős hatással volt az, hogy nem volt összefüggő arevonal és „zárt” volt a terep.

Már a dél-vietnami harcok első évének végére világossá vált, hogy a közvetlen légi támogatáshoz nem felel meg a hadrendbe állított egyetlen repülőgéptípus sem. Vonatkozott ez mindenekelőtt a vadászbombázók második nemzedékére, amely a korábbiak negatív tulajdonságait örökölte. A hangsebesség feletti gyorsaság csak nehezítette a mozgó és álcázott célok felfedezését. Világossá vált, hogy a támogatás lehetetlen gondosan kiépített irányítási rendszer nélkül. A repülőgépek ennek kiépítése után is rendszerint elkéstek a büntető hadjáratok idején, aminek több oka volt: messze voltak a repülőterek, hosszú volt a felkészülési idő, többlépésű volt az egyeztetés.

A támogatás lehetett tervszerű és hívásra végrehajtott. Ez utóbbiak aránya 1965-ben

15% volt, ami 1966-ra 50%-ra emelkedett, és ennyi maradt a háború végéig.

Nagy problémát jelentett a cél megjelölése. A sűrű trópusi erdők elrejtették az objektumokat. A hazafiak csapatainak nagy mozgékonyasága miatt nem lehetett megállapítani, hogy melyik oldalról fenyeget a veszély, és hova kell irányítani a támogatást. Ilyen körülmények között a földi rávezetést kiegészítő felderítéssel kellett ellátni. A dél-vietnami harci övezetet 214 vizuális megfigyelési szektorra osztották és mindegyikben repülő őrzőjárat tartózkodott, egy kis sebességű, mozgékony repülőgép. A szektor jól ismerő felderítő könnyen észrevette a repülések között végbement változásokat. A célt rádióan adta meg, majd kiegészítette speciális rakétákkal.

Továbbra is nagy probléma maradt az éjszakai támogatás, a hazafiak pedig igyekeztek éjszaka ténykedni. Ezen úgy próbáltak segíteni, hogy katonai szállító gépekre reflektorokat szereltek, s ugyanezek a gépek világító bombák szórta le, igyekezték lehetővé tenni a vizuális megfigyelést. A külföldi szakemberek szerint ez kényszerű lépés volt és csak gyenge elhárítás mellett volt lehetséges.

Itt sem voltak ritkák a saját csapatoknak okozott károk. Az első vonalat rádió-visszajelzőkkel jelölték, de ezek jelzéseit csak a nagy magasságban repülő B—52-esek tudták fogni, az alacsonyan repülő gépek nem. A jelésre ezért inkább füstgránátokat, nyomjelző lövedékeket, a terep színétől elütő vásznakot, pajzsokat használtak.

A tapasztalat azt mutatta, hogy ilyen célra csatarepülőgép kell, egyszerű, megbízható, mozgékony, többféle fegyverzettel felszerelve. Ehhez szükségtelen a hangsebesség feletti gyorsaság, a bonyolult célzó és navigációs felszerelés, stb.

Az 1973-as októberi háborúban a Közel-Keleten az izraeli légierők részéről a hangsebesség alatti A—4-es csatarepülőgépek vettek részt. Ezek olyan körzetekben támadnak, ahol a légvédelmet korábban elfojtották, többször rárepülnek a célra különböző irányokból, kis szögű zuhanórepüléssel bombáznak és csapásmérés idején vadászok védik őket. Mivel az arab légvédelmet nem sikerült teljesen elfojtani, veszteségeket szenvedtek a légvédelmi rakétáktól és a 23 mm-es önjáró légvédelmi lövegektől.

A csatarepülőgépek tevékenységében külön helyet foglal el a harcokcsik elleni harc. A háború befejező szakaszában a harcokcsik ellen az izraeliek a 30 mm-es ágyúk mellett alkalmazták az amerikaiaktól kapott „levegő—föld” televíziós irányítású rakétákat. Kb. 50 ilyen rakétát lőttek ki, amelyek közül 40 talált. A nyugati sajtó szerint új fegyverekkel (különböző típusú bombák) kb. 150 egyiptomi harcokcsit semmisítettek meg. Mindezeket a nagypontosságú fegyvereket olyan helyeken alkalmazták, ahol gyenge volt a légvédelem.

Az 1973-as háborúban az izraeli légierő a

szárazföldi csapatok közvetlen támogatására fordította a harci felszállások felét.

Az 1982-es libanoni harcokban az agresszorok csapatainak légi támogatására a korábbiakhoz hasonlóan A—4-es csatarepülőket, valamint F—4-eseket alkalmaztak. A legnagyobb harcok idején a repülők „órjárat a levegőben” állapotból indultak. A rávezetők a páncélos és gyalogos zászlóaljak harcrendjében tartózkodtak. A célravezetést rádión történt. Ezt egészítették ki jelzórakétákkal, nyomjelző lövedékekkel, színes füsttel.

A légvédelem elfojtására tett kísérletek ellenére az A—4-esek nagy veszteségeket szenvedtek.

Az 1982-es angol—argentin konfliktusban a légierő a deszant ellen két, a kontinensen elhelyezkedő bázisról tevékenykedett. Az A—4-es csatarepülők számára a cél a hatósugár végén volt, ezért csupán néhány percet tartózkodhattak a cél fölött. Az argentin gépek felszállásáról az angolok felderítő műhold segítségével értesítést kaptak, a váratlanság tényezője tehát elveszett.

Az angol deszant légi támogatása a légi főlény körülményei között történt. A kellő vadászbiztosítás nélkül tevékenykedő argentin csatarepülők a „Harrier” típusú gépek támadásainál szenvedték el a legnagyobb veszteségeket. Ezek felülmúlták a csatagépeket manőverező képességben és tökéletesebb „levegő—levegő” rakétákkal voltak felszerelve.

A helyi háborúk tapasztalata azt mutatja, hogy a közvetlen légi támogatás a harcászati légierő tevékenységének egyik alapvető formája. Erre fordították a harci felszállások legalább felét. A külföldi szakértők szerint azonban a támogatás nem mindig volt hatékony. Arra a következtetésre jutottak, hogy a hatékonyságot nem lehet csak a gépek számának növelésével emelni. Nagyon fontos az időben végrehajtott, pontos légi csapás, a fegyver jó megválasztása. Létre kell hozni a pontos irányító hálózatot, biztosítani kell a légi főlényt a tevékenység körzetében. A légelhárító eszközök tökéletesítése szükségessé teszi a messziről alkalmazható harci eszközök tökéletesítését, amelyeket a repülőgépek már a légvédelmi komplexumok hatótávolsága előtt kilőnek.

Tökéletesíteni kell az infravörös és lézertechnikával működő felderítő eszközöket.

Az év utolsó számából *Sz. I. Radzijevszkij*: „A Hitler-ellenes koalíciós csapatok harci tevékenységének koordinálása terén szerzett tapasztalatokból” c. (1985. 12. sz. 43—48. oldal) tanulmányát emeljük ki. A második világháborúban a fasiszta blokk az antifasiszta országok és népek koalíciója állt szemben. A népek tömörítésének döntő tényezője volt a nagy honvédő háború igazságos jellege. A háború végére a koalícióba több mint 50 állam tartozott. A Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia politikai szerződéseket írtak alá a

közös harcáról, amelyek a háború koalíciós vezetőségének alapját képezték.

A koalícióhoz a hitleristák által megszállt országok is csatlakoztak. A Szovjetunió 1941-ben egyezményt írt alá Csehszlovákia és Lengyelország emigráns kormányával, kapcsolatot létesített a „Szabad Franciaország” Nemzeti Bizottsággal, helyreállította a diplomáciai kapcsolatot Norvégiával és Belgiummal, amelyeknek kormányai szintén emigrációban voltak.

A háború alatt keresték a katonai együttműködés koordinálásának megfelelő formáit és módszereit. A legfontosabb formát a kormányfők nemzetközi konferenciák képezték, ahol eldöntötték a legfontosabb politikai és katonai kérdéseket. A háború alatt három ilyen konferencia volt: a teheráni 1943 november—decemberében, a jaltai konferencia 1945 februárjában és a potsdami 1945 júliusában—augusztusában.

Ilyen forma volt a három állam vezetőjének levelezése. Ők egyidejűleg országaik fegyveres erőinek főparancsnokai is voltak. Ez a levelezés a követéseken keresztül, rejtjelezett táviratokkal folyt. A háború alatt több mint 800 titkos és szupertitkos adatokat tartalmazó dokumentumot váltottak. A levelezés lehetővé tette akár egyes katonai kérdések operatív eldöntését. Így történt pl. 1945 telén, amikor a szövetségeseknél kritikus helyzet alakult ki az Ardenneknél. Stálin válaszolt Churchill kérésére, a szovjet parancsnokság 1945. január 20-ról 12-re hozta előre a viztula—oderai hadművelet kezdetét. A német parancsnokság csak január 15. és 31. között kénytelen volt keletre átcsoportosítani a támadásban részt vett 8 hadosztályt, 900 páncélosból és rohamlövegből 800-at.

Fontos formát képezték a kétoldalú találkozók, a vezérkari főnökök és munkatársaik találkozási, valamint ezek levelezései konkrét katonai kérdésekben. Az Egyesült Államok és Anglia vezérkarainál, valamint De Gaulle törzsnél szovjet katonai missziók voltak, és ugyanilyen missziók voltak a szovjet vezérkar mellett is. A missziók feladata a kölcsönös információ a katonai eseményekről, a tapasztalatcsere, a kölcsönös szállítások, teljesítésének ellenőrzése és a szervezésben való részvétel. A Szovjetunióknak volt missziója Eisenhower tábornok expedíciós csapatainál Franciaországban, valamint az Egyesült Államok flottájánál a Csendes-óceánon.

Amint Stemenko írja emlékirataiban, amikor 1944 második felében a szovjet fegyveres erők nagy felszabadító hadjáratot kezdtek a Szovjetunió határain kívül és megnyílt a második front, a koalíciós erők együttműködését gyakorlatilag és teljes mértékben kellett megoldani. Naponta kellett tájékoztatni a szövetségeseket a csapatok helyzetéről, meghatározták a szövetséges és a szovjet légierők bombázásának objektumait és határvonalait, egyeztették a csapatok és flották tevékenységét.

Az Olaszországból és Angliából bombázásra induló angol—amerikai repülőgépek számára kijelöltek néhány repülőteret Poltava környékén.

Szorosabb és sokoldalúbb volt az együttműködés a szovjet fegyveres erők, valamint a közép-európai és délkelet-európai országoknak a szovjet—német arcvonalon harcoló csapatai, valamint a Mongol Néphadsereg, a kínai csapatok és a koreai partizánok között.

Az egyezmények alapján a Szovjetunió területén hozták létre a Lengyel Hadsereg két hadseregét, harcokcsí- és légi hadtestét, a csehszlovák hadtestet, két román gyalogos hadosztályt, jugoszláv gyalogos és harcokcsíandárt, két repülőezredet, a „Normandia” francia repülőezredet. 1944. augusztus 23. után a fasiszta blokk ellen harcolt két román hadsereg és egy légihadtest, 1944. szeptember 9. után pedig még három bolgár hadsereg. Az európai háború befejező szakaszában a harcokban részt vettek magyar alakulatok is. Kialakították a kapcsolatot a szovjet hadsereg és Jugoszlávia Népi Felszabadító Hadserege között.

Keleten a japánok elleni háborúban a szovjet hadsereg együttműködött a Mongol Néphadsereggel, a Kínai Néphadsereggel és a koreai hazafiakkal.

A szövetséges hadseregek rendszerint a szovjet frontok és hadseregesoportok hadművelési alárendeltségében, vagy a szovjet hadsereggel együttműködve tevékenykedtek. Így pl. az 1. Kosciuszko lengyel gyalogos hadosztály a Nyugati Front 33. hadseregének keretei között tevékenykedett az 1943 októberi harcok idején, az 1. Lengyel Hadsereg az 1. Belorusz Front, a 2. Lengyel Hadsereg az 1. Ukrán Front alárendeltségében. Az 1. önálló csehszlovák gyalogos zászlóalj 1943 márciusában a Voronyezsi Front 25. gárda-lövészadosztálya hadművelési alárendeltségében volt, az 1. csehszlovák

hadtest pedig az 1. Ukrán Front 38. hadseregének hadművelési alárendeltségében. A Tudor Vladimirescu 1. román gyalogos hadosztály a 2. Ukrán Front 27. hadserege 33. lövészhadtestének keretei között harcolt. A levelezés a parancsnokságok közt rendszerint orosz nyelven folyt. A szovjet fél biztosította a fegyverzetet, a lőszert, a technikát és az ellátást. A felsőbb lengyel, csehszlovák és román parancsnokok hadművelési és szervezési kérdésekben közvetlenül azoknak a hadseregeknek, frontoknak a parancsnokaihoz fordulhattak, amelyeknek közvetlenül alá voltak rendelve, vagy pedig egyenest a Főhadiszálláshoz.

A hadászati vezetés a szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság kezében volt. Kollektív katonai vezetészerveket sem hadászati, sem hadművelési méretekben nem hoztak létre. A Szovjetunió tiszteletet és bizalmat tanúsított a szövetségesei iránt. Amikor a hadműveletek terveit kidolgozták, a Főparancsnokság rendszerint egyeztetette ezeket a testvéri országok kormányaival és katonai parancsnokságaival. Ilyen egyeztetések voltak a visztula—oderai, a debreceni, a balatoni, a belgrádi, bécsi, mandzsúriai és más hadműveletek esetében.

A hitlerellenes koalíció csapataival közösen folytatott harcok koordinálásának és vezetésének tapasztalatai azt mutatják, hogy a közös célok és a kölcsönös jóakarát megléte esetén lehetséges az együttműködés az eltérő társadalmi berendezkedésű országok között.

A szocialista közösség hadseregeinek irányításában nagy jelentőségű az, hogy egységesek a politikai, katonai-hadászati nézetek. Ebben rejlik a szocialista országok baráti közösségének nagy előnye az imperialista országok bármiféle katonai-politikai szövetségével szemben.

Lengyel István